

Ar pagrįstai verslo sprendimo taisyklė priskiriama prezumpcijos kategorijai?

Justinas Jarusevičius

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros doktorantas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6170
El. paštas: <justinas@jarusevicius.lt>

Straipsnyje nagrinėjama, ar pagrįstai verslo sprendimo taisyklė teismų praktikoje priskiriama prezumpcijos kategorijai. Taip pat atskleidžiami kriterijai, kurie nulemia teisės normos priskyrimą prezumpcijos kategorijai. Nustatytų kriterijų kontekste vertinama, ar verslo sprendimo taisyklė atitinka tokius kriterijus.

Pagrindiniai žodžiai: verslo sprendimo taisyklė, prezumpcija, privačių juridinių asmenų valdymo organų narių civilinė atsakomybė, bendrovių teisė, civilinis procesas.

Is There Any Basis for Categorizing the Business Judgment Rule as a Presumption?

This article analyzes whether there are grounds for the case law to categorize the business judgment rule as a presumption. The author presents the main criteria that cause the categorization of the legal norm as a presumption. In the context of the identified criteria of the presumption category, it is evaluated whether the business judgment rule matches such criteria. **Keywords:** business judgment rule, presumption, civil liability of the executives of the private legal entities, company law, civil procedure.

Įvadas

Sprendžiant privataus juridinio asmens valdymo organų narių civilinės atsakomybės klausimą Jungtinėje Karalystėje nuo XVIII amžiaus vidurio¹, Jungtinėse Amerikos Valstijose – nuo XIX amžiaus pirmos pusės yra taikoma verslo sprendimo taisyklė². Nuo 2013 m. gruodžio Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

¹ Jungtinės Karalystės kanclerio teismas. 1742-08-13 sprendimas byloje *Charitable corp. v. Sutton*, 2 Atk. 400, 404 (1742); HOLLAND, R. J. Delaware Directors' Fiduciary Duties: the Focus on Loyalty. *University of Pennsylvania Journal of Business Law*, 2008–2009, t. 11, p. 675–701, p. 678–679.

² Verslo sprendimo vertinimo taisyklė JAV pirmą kartą buvo taikyta 1829 m. Luizianos valstijos teismo nagrinėtoje byloje *Percy v. Millaudon*. JAV Luizianos valstijos Aukščiausiasis teismas. 1829 m. gegužės sprendimas byloje *Percy v. Millaudon*, 8 Mart. (n.s.) 68 (La. 1829). Plačiau žiūrėti: ARHST, S. S. The Business Judgement Rule Revisited. *Hofstra Law Review*, 1979, t. 8, p. 93–134. 1979 m. autorius rašė, kad: „verslo sprendimo taisyklė, bendrosios teisės principas taikomas įmonių valdymo srityje, kuris yra įmonių teisės dalimi jau 150 metų“. Žiūrėti taip pat: JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2012, p. 119.

Received: 07/12/2018. Accepted: 19/06/2019

Copyright © 2019 Justinas Jarusevičius. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

formuojamoje teismų praktikoje uždarosios akcinės bendrovės vadovo atsakomybės klausimu taip pat nurodė, kad taiko verslo sprendimo taisyklę (angl. *business judgment rule*)³. Šia nuostata remiamasi daugelyje vėlesnių nutarčių⁴.

Jungtinių Amerikos Valstijų, turinčių didžiulę verslo sprendimo taisyklės taikymo patirtį, ji vertinama kaip prezumpcija, kuria preziumuojama, kad privataus juridinio asmens valdymo organo narys (-iai) veikė tinkamai ir ieškovas turi pareigą parodyti, kad vadovas pažeidė jam nustatytas rūpestingumo arba lojalumo pareigas, siekdamas, kad teismas imtųsi vertinti ginčijamą valdymo organo narių sprendimą iš esmės. Taip pat ir Lietuvos teismų praktikoje aptinkama nuomonė, kad verslo sprendimo taisyklė vertinama kaip norma, „pagal kurią preziumuojamas šių asmenų veikimas *bona fide* geriausiais bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais. Ši prezumpcija skirta apsaugoti bendrovės vadovus nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius rūpestingumo pareigos standartus“⁵. Nuomonės, kad verslo sprendimo taisyklė nulemia atitinkamo turinio prezumpcijos taikymą, laikosi ir Lietuvos teisės mokslininkai⁶.

Nors teismų praktikoje ir teisės mokslininkų darbuose verslo sprendimo taisyklė kvalifikuojama kaip prezumpcija, nei teismų praktikoje, nei mokslininkų darbuose nėra aptinkama analizės, ar pagrįstai verslo sprendimo taisyklė priskiriama prezumpcijos kategorijai. Kai išvada daroma be pakankamo pagrindimo, tai lemia poreikį detaliau nagrinėti šį klausimą ir įvertinti, ar toks verslo sprendimo taisyklės kategorizavimas yra pagrįstas. Šio darbo tikslas – išnagrinėti, ar pagrįstai teismų praktikoje ir mokslininkų darbuose verslo sprendimo taisyklė priskiriama prezumpcijos kategorijai. Verslo sprendimo taisyklės priskyrimas prezumpcijos kategorijai suprantamas kaip papildoma garantija, kuri nėra aptinkama, kai yra sprendžiamas civilinės atsakomybės taikymo klausimas kitų kategorijų (pradėtose ne valdymo organų narių atžvilgiu) bylose. Nustačius, kad specialus įrodinėjimo standartas valdymo organo nariams nėra taikomas, tačiau yra taikomos įprastos civilinio proceso įrodinėjimo taisyklės, tai duos papildomą aiškumą tiek teisę taikantiems (teismų, advokatūros, prokuratūros profesionalams), tiek ir su teisės taikymu susiduriantiems – potencialiems civilinių bylų dalyviams. Tuo tikslu yra nagrinėjami prezumpcijos kategorijos esminiai požymiai ir vertinama, ar verslo sprendimo taisyklė atitinka tokius požymius.

Straipsnyje nagrinėjama Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktika ir mokslininkų darbai, taip pat Jungtinėse Amerikos Valstijose⁷ ir Europos Sąjungoje⁸ parengti modeliniai įstatymai, principai, nustatantys valdymo organų narių civilinės atsakomybės taisykles⁹, taip pat Lietuvos teismų praktika.

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013-12-03 nutartis civilinėje byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“, Nr. 3K-3-648/2013.

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014-01-09 nutartis civilinėje byloje UAB „Mitiija“ v. V. G. ir kt., Nr. 3K-7-124/2014; 2018-02-08 nutartis civilinėje byloje BUAB „Refila grupė“ v. R. Ū., V. Č., G. S., V. V., bylos Nr. e3K-3-105-421/2018.

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014-01-09 nutartis civilinėje byloje UAB „Mitiija“ v. V. G. ir kt., Nr. 3K-7-124/2014 ir vėlesnė šią nutartį cituojanti Lietuvos teismų praktika.

⁶ BITĖ, V.; GUMULIAUSKIENĖ, G. The business judgment rule in Lithuania. *European Business Organization Law Review*, 2016, t. 17(4), p. 562; MIKELĖNAS, V.; MILIAUSKAS, P. *Impact of financial crisis on director's liability: Lithuanian experience in comparative perspective. Role of law; human rights and social justice, justice systems, commerce, and curriculum: selected issues*. Athens: Athens Institute for Education and Research, 2017, p. 192–193.

⁷ Corporate Laws Committee of the Business Law Section. *Model Business Corporation Act Annotated, t. 2*. Chicago American Bar Association, 2013.

⁸ European Model Corporation Act Group. *European Model Corporation Act* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-11-09]. Prieiga per internetą: <http://www.jura.uni-wuerzburg.de/fileadmin/02130100/EMCA_FINAL_DRAFT_2015_for_conference_rev.pdf>.

⁹ American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations, t. 1* <...>.

Kiek tai susiję su Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktika, daugiausia dėmesio skiriama Delavero valstijos teismų sprendimams. Tiek federaliniai teismai, tiek ir skirtingų valstijų teismai daugeliu atvejų yra konstatavę, kad su įmonių valdymu susiję klausimai yra reglamentuojami valstijų, kuriose konkrečios įmonės yra įsteigtos. Delaveras yra valstija, kur yra įsteigta didžioji dalis didžiausių Jungtinių Amerikos Valstijų įmonių dėl palankaus teisinio režimo. Tai savo ruožtu nulėmė, kad Delavero teismai vertinami kaip „Teismų motina įmonių teisėje“¹⁰. Verslo sprendimo taisyklės priskyrimas prezumpcijos kategorijai yra Jungtinių Amerikos Valstijų formuojamos doktrinos ypatumas, čia verslo sprendimo taisyklės taikymas turi didžiausią istoriją, todėl daugiausia dėmesio skiriama šios teisės sistemos analizei. Atsižvelgiant į tai, kad nagrinėjama tema yra glaudžiai susijusi su įrodinėjimo taisyklėmis, dėmesio skiriama ir prezumpcijos kategoriją reglamentuojančių procesinių nuostatų analizei.

Verslo sprendimo taisyklės priskyrimo prezumpcijos kategorijai problema yra nagrinėta užsienio mokslininkų darbuose. R. F. Balotti, D. M. Branson ir D. G. Smith darbuose toks taisyklės kategorizavimas kritikuojamas. Tačiau minėti autoriai verslo sprendimo taisyklės priskyrimo prezumpcijos kategorijai vertinimą pateikė ribotai atskleiddami prezumpcijos apibrėžimą. Tai yra atliekama šiame darbe, kur nustatytą prezumpciją apibūdinančių bruožų kontekste vertinama, ar verslo sprendimo taisyklė pagrįstai priskiriama prezumpcijos kategorijai. Kalbant apie verslo sprendimo taisyklę Lietuvos kontekste, ji minima Lietuvos mokslininkų darbuose, tačiau nėra aptinkama analizių, kur būtų tiriama, ar pagrįstai verslo sprendimo taisyklė priskiriama prezumpcijos kategorijai¹¹. Tai rodo pasirinktos tyrimo temos naujumą.

Tyrimą atliekant naudoti loginis, lingvistinis metodai, taip pat sisteminis analizės metodas (verslo sprendimo taisyklę vertinta prezumpcijas reglamentuojančių procesinių taisyklių kontekste), teleoginis metodas (analizuojant priežastis, nulėmusias verslo sprendimo taisyklės teisminės peržiūros modelio turinį).

Verslo sprendimo taisyklė – prezumpcija?

1. Skirtingos nuomonės – (ne)prezumpcija

Jungtinių Amerikos Valstijų teismai verslo sprendimo taisyklę vertina kaip „prezumpciją, kad valdymo organų nariai tinkamai įvykdė savo fiduciarines pareigas“¹² ir „preziūmuoja, kad priimdami verslo sprendimus valdymo organų nariai veikė remdamiesi surinkta informacija, sąžiningai tikėdami, kad

¹⁰ JAV Septintosios apygardos Apeliacinis teismas. 1990-07-18 sprendimas byloje *Kamen v. Kemper Fin. Servs., Inc.*, 908 F.2d 1338, 1343 (7th Cir. 1990), cituota JAV Rytinės Pensilvanijos apygardos teismas. 2001-04-27 sprendimas byloje *Goldstein v. Lincoln National Convertible Security Fund, Inc.*, 140 F. Supp. 2d 424, 439 12 išnaša (E.D. Pa. 2001) ir JAV Aliaskos valstijos Aukščiausiasis teismas. 2003-03-28 sprendimas byloje *Jerue v. Millett*, 66 P.3d 736, 745 (Aliaska 2003). Cituota iš RADIN, S. A. *The Business Judgement Rule, Fiduciary Duties of Corporate Directors*, t. 1. Austin: Aspen Publishers, 2009, p. 6, 15 išnaša. Taip pat žiūrėti: BAKER, T.; GRIFFITH, S. J. *Ensuring Corporate Misconduct: How Liability Insurance Undermine Shareholder Litigation*. Chicago: University of Chicago Press, 2010, p. 24.

¹¹ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007, p. 139–147; JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens <...>*, p. 119–122; BITĖ, V.; GUMULIAUSKIENĖ, G. *The business <...>*, p. 555–576; MIKELĖNAS, V.; MILIAUSKAS, P. *Impact of <...>*, p. 183–193; MIKALONIENĖ, L., et al. *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste?* Mokslo studija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 123, 182, 193.

¹² RADIN, S. A. *The Business <...>*, p. 11, 12; COOCH, J. W. In re Citigroup Inc. Shareholder Derivative Litigation: In the Heat of Crisis, Chancery Court Scrutinizes Executive Compensation. *Journal of Business & Technology Law*, 2011, t. 6, p. 169–196, p. 179.

priimamas sprendimas geriausiai atitinka įmonės interesus¹³. Toks verslo sprendimo taisyklės priiskyrimas prezumpcijos kategorijai yra būdingas Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikai. Toks pavyzdys yra ir Lietuvoje formuojama teismų praktika šiuo klausimu, kad „prezumpcija skirta apsaugoti bendrovės vadovus nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius rūpestingumo pareigos standartus“¹⁴. Lietuvos teismų praktika pagrįsta pagrindiniais Delavero teismų sprendimais verslo sprendimo taisyklės taikymo srityje¹⁵.

Delavero teismų praktikos formuojama prezumpcija laikoma Jungtinių Amerikos Valstijų „įmonių teisės šerdimi“¹⁶. Jungtinių Amerikos Valstijų įmonių teisės ir būtent verslo sprendimo taisyklės įtaka skirtingoms Europos valstybėms vertinama kaip priežastis, nulėmusi panašų įmonių teisės reguliavimą skirtingose Europos Sąjungos valstybėse¹⁷. Pripažįstama, kad amerikietiškas verslo sprendimo taisyklės modelis buvo perimtas Europos Sąjungos valstybių narių, kurios teisės aktuose ar teismų praktikoje yra įtvirtinusios verslo sprendimo taisyklę¹⁸. Verslo sprendimo taisyklė kaip prezumpcija imta vertinti ypač plačiai cituojamoje *Aronson v. Lewis* byloje¹⁹. Šia byla ir kitomis bylomis, davusiomis pagrindą šioje byloje suformuotoms išvadoms, remtasi ir pirmą kartą eksplisitiškai įvardijant verslo sprendimo taisyklę Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje²⁰. *Aronson v. Lewis* byloje nurodyta, kad „[valdymo organų narių] sprendimą ginčijanti šalis turi įrodinėjimo našta įrodyti faktus, nuginčijančius prezumpciją“²¹. Iš karto po teismo sprendimo paskelbimo *Aronson v. Lewis* byloje, šis sprendimas buvo įvardytas kaip „pagrindinis Delavero įmonių teisės sprendimas“²² ir kaip „atsakingas už papildomų plytų pridėjimą į verslo sprendimo taisyklės tvirtovę“²³. Ši nuostata, kad verslo sprendimo taisyklė yra

¹³ JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 2006-01-25 sprendimas byloje *Brehm v. Eisner (In re Walt Disney Co. Derivative Litig.)*, 906 A.2d 27, 52-55 (Del. 2006); JAV Merilendo apygardos teismas. 1996-10-11 sprendimas byloje *Edge Partners, L.P. v. Dockser*, 944 F. Supp. 438, 442 (D. Md. 1996) (cituoja JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1984-03-01 sprendimas byloje *Aronson v. Lewis*, 473 A.2d 805, 812 (Del. 1984)). *Aronson v. Lewis* byloje pateikiamas verslo sprendimo taisyklės apibrėžimas yra vienas dažniausiai cituojamų Delavero teismų. BRANSON, D. M. The Rule That <...>, p. 635; NICKLES, S. H. Behavioral Effect of New Bankruptcy Law on Management and Lawyers; Collage of Recent Statutes and Cases Discouraging Chapter 11 Bankruptcy. *Arkansas Law Review*, 2006–2007, t. 59, p. 329–435, p. 364; FAIN, C. F. Corporate Director <...>, p. 422–423.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014-05-05 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L.*, Nr. 3K-3-244/2014; 2015-04-07 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Skanvolvita“ v. Š. Š.*, Nr. 3K-3-220-916/2015.

¹⁵ Pirmoji Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, kur daroma nuoroda į verslo sprendimo taisyklę, remiasi būtent Delavero teismų formuojama verslo sprendimo taisyklės samprata, cituoja vieną iš pagrindinių bylų JAV Delavero valstijos Aukščiausiajame teisme. 1984-03-01 sprendimas byloje *Aronson v. Lewis*, 473 A.2d 805 (Del. 1984), bei kitas bylas, davusias pagrindą pastarojoje byloje suformuotoms išvadoms. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013-12-03 nutartis civilinėje byloje *UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“*, Nr. 3K-3-648/2013.

¹⁶ JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 2005-09-29 sprendimas byloje *In re CompuCom Sys., Inc S’holders Litig.*, 2005 Del. Ch. LEXIS 145, at 18-19, 2005 WL 2481325, at * 5 (Del. Ch. 2005). Cituota iš RADIN, S. A. *The Business <...>*, p. 12 51 išnaša.

¹⁷ European Model Corporation Act Group. *European Model <...>*, Chapter 10, Section 1(3), p. 266.

¹⁸ GERNER-BEUERLE, C; PAECH, P; SCHUSTER E. P., *Study on <...>*, p. 12–13, 104–105, 145.

¹⁹ JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. e1984-03-01 sprendimas byloje *Aronson v. Lewis*, 473 A.2d 805, 812 (Del. 1984).

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013-12-03 nutartis civilinėje byloje *UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“*, Nr. 3K-3-648/2013.

²¹ JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1984-03-01 sprendimas byloje *Aronson v. Lewis*, 473 A.2d 805, 812 (Del. 1984).

²² PEASE, D. *Aronson v. Lewis: When Demand is Excused and Delaware’s Business Judgment Rule*. *Delaware Journal of Corporate Law*, 1984, t. 9, p. 39–84.

²³ TERRELL, A. M. Bricks for the Business Judgment Citadel – Recent Developments in Delaware Corporate Law. *Delaware Journal of Corporate Law*, 1984, t. 9, p. 329–345, p. 345.

prezumpcija dėl tinkamo valdymo organų narių veikimo, kartojama praktiškai iki šios dienos, darant nuorodą į minėtą sprendimą. *Aronson v. Lewis* byloje priimtas sprendimas vertinamas kaip daugiausiai cituojamas teismų sprendimas įmonių teisės srityje per pastaruosius tris dešimtmečius²⁴.

Tačiau, pavyzdžiui, Amerikos teisės instituto parengtuose Bendrovių valdymo principuose (toliau – Bendrovių valdymo principai) verslo sprendimo taisyklė apibrėžiama kitaip – kaip saugus užutekis / uostas (angl. *safe harbour*) valdymo organų nariams, o prezumpcijos sąvoka nėra vartojama. Bendrovių valdymo principuose nurodoma, kad verslo sprendimas, priimtas be asmeninio suinteresuotumo, surinkus reikiamą informaciją ir racionaliai tikint, kad toks sprendimas yra priimtas geriausiai įmonės interesais, bus tinkamas, t. y. atitinkantis valdymo organų nariams nustatytų pareigų reikalavimus²⁵. Principai nustato ieškovo pareigą pagrįsti valdymo organo narius esant pažeidus jiems nustatytas pareigas²⁶. Taigi, viena vertus, yra pasiekiamas tapatus tikslas, kaip kad ir įvardijant verslo sprendimo taisyklę prezumpcija (valdymo organų nariai laikomi veike tinkamai, kol neįrodyta priešingai). Tačiau, antra vertus, esminis skirtumas nuo Delavero teismų formuojamos praktikos yra tai, kad nėra pasitelkiama prezumpcijos kategorija ir vien tik nustatoma pareiga pagrįsti esamus atitinkamus valdymo organų narių pareigų pažeidimus, siekiant parodyti netinkamą jų veikimą²⁷.

Verslo sprendimo taisyklė analogiškai Bendrovių valdymo principams apibrėžiama ir Europos modeliniame bendrovių įstatyme²⁸. Panaši definicija pateikiama ir Vokietijos akcinių bendrovių įstatyme²⁹. JAV modeliniame bendrovių įstatyme verslo sprendimo taisyklė taip pat formuojama detalizuojant įrodinėjimo našta, nurodant, kokių aplinkybių pagrindimas duotų pagrindą vertinti valdymo organų narių sprendimų teisėtumą iš esmės, prezumpcijos kategorija nėra pasitelkiama. JAV modelinis bendrovių įstatymas skiriasi nuo Bendrovių valdymo principų ir Europos modelinio įstatymo platesniu paaiškinimu, koks veikimas laikytinas veikiant asmeninio suinteresuotumo sąlygomis, t. y. nelojaliai³⁰.

Toliau analizuojama prezumpcijos samprata ir vertinama, ar pagrįstai Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikoje ir ja besivadovaujančioje jurisprudencijoje verslo sprendimo taisyklė priskiriama prezumpcijos kategorijai.

²⁴ SKEEL, D. A. Jr. The Accidental Elegance of *Aronson v. Lewis*. *Faculty Scholarship*, 2007, Paper 182, p. 1–34 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-11-09]. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1181&context=faculty_scholarship>. Šiuo, 1984 priimtu sprendimu, remiamasi ir šiandienėje teismų praktikoje, sprendžiant dėl verslo sprendimo taisyklės taikymo ir aiškinimo, žiūrėti: JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 2009-02-24 sprendimas byloje *In re Citigroup Inc Shareholder Derivative Litigation*, 964 A 2d 106, 121–125, n. 51–53 (Del. Ch. 2009); 2015-07-13 sprendimas byloje *Teamsters Union 25 Health Services and Insurance Plan v. Baiera*, C.A. No. 9503-CB (Del. Ch. 2015).

²⁵ American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*, t. 1 <...>, § 4.01(c), p. 139.

²⁶ Ten pat, § 4.01(d), p. 139, 187.

²⁷ EISENBERG, A. M. An Overview <...>, p. 1284.

²⁸ European Model Corporation Act Group. *European Model* <...>, Chapter 10, Section 1(3), p. 268.

²⁹ Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo § 93(1)(2) (nurodoma, kad valdymo organų nariai „nebus laikomi pažeidę jiems nustatytų pareigų, jeigu, priimdami verslo sprendimą, valdybos nariai turėjo tvirtą pagrindą manyti, kad veikia pakankamos informacijos pagrindu įmonės naudai“). *Aktionengesetz. Dar Bundesgesetzblatt*, nr. 48, p. 1089–1185. Neoficialus vertimas į anglų kalbą [interaktyvus. Žiūrėta 2016-12-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.nortonrosefulbright.com/files/german-stock-corporation-act-109100.pdf>>.

³⁰ Corporate Laws Committee of the Business Law Section. *Model Business Corporation Act Annotated*, t. 2 <...>, § 8.31(a)(2), p. 8–228–229.

2. Prezumpcija – nuginčijama išvada dėl aplinkybės buvimo, pagrįsta prezumpcijos prielaidomis esančiomis aplinkybėmis

Proceso teisę tiriantys mokslininkai pateikia daugelį prezumpcijos definicijų³¹. Esminis prezumpcijos elementas yra vienos iš šalių pareiga įrodyti prezumpcijos taikymo prielaidomis esančius faktus siekiant užtikrinti prezumpcijos veikimą³². Įrodymų institutą tiriantys teisės mokslininkai apibrėžia prezumpcijas nustatančias taisykles tokias, kai, „įrodžius faktą B, to pakanka nustatyti, kad ginčo šalis įvykdė jai nustatytą pareigą įrodyti fakto A buvimą, ir taip pat mažų mažiausiai perkelia įrodinėjimo našta kitai šaliai ir yra galimybė tokio fakto buvimą nuginčyti³³. Prezumpcija yra „išvada, išvesta iš / pagrįsta įrodytais faktais“³⁴, tai yra „teisiniai padariniai“³⁵, atsiradę teisinės taisyklės pagrindu iš atitinkamų faktų padariusi preziumuojamą išvadą (pvz., ieškovui įrodžius atsakovo valdymo organo nario veiksmų neteisėtumą, jo kaltę, kaip civilinės atsakomybės sąlyga, yra preziumuojama³⁶ arba preziumuojama, kad moters kūdikis yra jos sutuoktinio vaikas³⁷). Prezumpcijos procesinė taisyklė reikalauja, kad preziumuojamų faktų buvimas yra nustatytas, jeigu yra įrodyti prezumpcijos prielaidomis esantys pagrindiniai faktai ir tokios išvados turėtų būti laikomasi, iki priešinga pusė neįrodė kitaip, t. y. nuginčijo prezumpcijos³⁸. Tokios pozicijos laikomasi ir kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, pavyzdžiui, Prancūzijos civilinio proceso teisėje, bei mokslininkų darbuose³⁹.

Nagrinėjant Lietuvos mokslininkų darbus, kur analizuojamos su įrodymais susijusios taisyklės, taip pat aptinkama nuomonė, kad prezumpcija „laikoma įstatyme nurodyta tam tikrų faktų, aplinkybių egzistavimo, jų tikrumo prielaida, esant tam tikrų kitų faktų“⁴⁰. Įrodinėjimą reglamentuojančių taisyklių kontekste prezumpciją nustatanti taisyklė turėtų būti sukonstruota taip, kad byloje dalyvaujančią šalį atleistų nuo įrodinėjimo naštos, kai yra nustatytos prezumpcijos taikymo pagrindu esančios aplinkybės.

3. Prezumpcijos taikymas lemia įrodinėjimo naštos pasikeitimą

Įrodinėjimo naštos pasikeitimas yra kitas svarbus prezumpcija esančios taisyklės elementas. Esant įrodytomis prezumpcijos pagrindą sudarančioms aplinkybėms, tai nulemia įrodinėjimo naštos įvykdymą vienai iš šalių ir teisę nuginčyti tokius preziumuojamus faktus įgyja kita ginčo šalis. Įrodymų taisyklių kontekste,

³¹ LAUGHIN, C. V. In Support of the Thayer Theory of Presumptions. *Michigan Law Review*, 1953, t. 52, p. 195–230, p. 196–207.

³² THAYER, J. B. *A Preliminary Treatise on Evidence at The Common Law*. Boston: Little, Brown & Co., 1898, p. 314.

³³ Edmund Morris Morgan, *Basic Problems of Evidence*, 32 (1961), cituota iš GRAHAM, M. H. *Evidence. A Problem, Lecture, and Discussion Approach*. St. Paul: West Academic Publishing, 2015, p. 666; STRONG, J. W. *McCormick On Evidence*. St. Paul: West Academic Publishing, 1984, § 342, p. 578.

³⁴ BROWN, K. S. *McCormick on Evidence*. St. Paul: Weisit, 2006, p. 572–574. Cituota iš WEIGEND, T. There is Only One Presumption of Innocence. *Netherlands Journal of Legal Philosophy*, 2013, t. 3, p. 193–204, p. 193.

³⁵ WIGMORE, J. H. *A Treatise on the Anglo-American System of Evidence in Trials at Common Law*, t. 5. Boston: Little, Brown & Co., 1923, § 2491, p. 451 (2nd. ed. 1923).

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015-09-22 nutartis civilinėje byloje *T. S. V. v. V. A. A., UAB „Logatera“*, Nr. 3K-3-470-969/2015; 2015-04-17 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Naruva“*; *V. P. v. G. T., E. T., UAB „Gražėda“*, Nr. 3K-3-210-611/2015; 2009-11-20 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P.*, bylos Nr. 3K-7-444/2009.

³⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.140 straipsnis.

³⁸ GRAHAM, M. H. *Federal Rules on Evidence in a Nutshell*. St. Paul: West Academic Publishing, 2015, § 301.1, p. 62.

³⁹ Prancūzijos civilinio kodekso 1349 straipsnyje prezumpcijos apibrėžiamos kaip išvados dėl nežinomų faktų, kurias teisės aktai arba teismai padaro iš žinomų faktų. Cituota iš HERZOG, P.; WESER, M. *Civil Procedure in France*. The Hague: Nijhof, 1967, § 7.29, p. 313 (1967).

⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 182 str. 4 d.; LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė, I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 434.

nėra nenuginčijamų prezumpcijų. Šis teisės konstruktas, kur esant įrodytiems konkrečioms faktams daroma nenuginčijama išvada, tėra materialinės teisės norma. Tokios nenuginčijamos prezumpcijos – materialinės teisės normos pavyzdžiu galėtų būti Civilinio kodekso 6.37 ir 6.210 straipsnių nuostatos, preziūmuojančios, kad kreditorius patyrė nuostolių dėl netinkamai įvykdytos piniginės prievolės, lygius įstatyme nustatyto dydžio palūkanoms. Viena vertus, teigtina, kad įstatymų leidėjas preziūmuoja, jog įstatyme numatyti mokėtinų palūkanų dydžiai yra minimalūs nukentėjusios šalies nuostoliai. Tačiau tokia prezumpcija yra nenuginčijama. Taigi šios nuostatos nepriskirtinos prezumpcijų kategorijai, tačiau vertintinos kaip materialinės teisės normos, kai įrodžius netinkamą piniginės prievolės įvykdymą, atsiranda pareiga mokėti palūkanas⁴¹. Atitinkamai nuostatomis, kurios vertinamos kaip nenuginčijamos prezumpcijos, tėra konstatuojama, kad suinteresuota šalis įrodė faktus, sudarančius materialinės teisės normos taikymo pagrindą. Dėl tokios išvados sutariama tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės tradicijų autorių darbuose⁴². Tokią prezumpcijų definiciją pateikiama ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse⁴³, taip prezumpcijos apibrėžiamos ir Prancūzijos teisėje⁴⁴ bei Jungtinių Amerikos Valstijų teisėje⁴⁵.

Taigi įrodinėjimo taisyklių kontekste prezumpcija turėtų lemti įrodinėjimo naštos pokytį. Šalis, kuri gali pasinaudoti prezumpcijos teikiamais pranašumais, turėtų įgyti pranašumą prieš priešingą šalį, atitinkama aplinkybė turėtų būti laikoma įrodyta, ir tai turėtų lemti įrodinėjimo naštos pasikeitimą. Priešingą suinteresuotumą turinti šalis dėl prezumpcijos taikymo turėtų įgyti teisę ginčyti tokios preziūmuojamos aplinkybės buvimą, ją paneigti leistinomis įrodinėjimo priemonėmis.

4. Verslo sprendimo taisyklė nėra prezumpcija

Prieš leidžiantis į verslo sprendimo taisyklės analizę prezumpcijos kategorijos kriterijų kontekste, prisimintina, kokią turinį šiai prezumpcijai suteikia Delavero teismų praktika bei ja besivadovaujanti Lietuvos teismų praktika. Nurodoma, kad pagal verslo sprendimo taisyklę preziūmuojama, jog valdymo organų nariai tinkamai įvykdė jiems nustatytas pareigas⁴⁶. Kaip aptariama toliau, tokio turinio taisyklė, vertinant ją prezumpcijos kategorijos elementų kontekste, neatitinka pirmiau aptartų prezumpcijos kriterijų.

Pirma, verslo sprendimo taisyklė nereikalauja įrodyti prezumpcijos prielaidomis esančių aplinkybių. Ši taisyklė – nuostata, kad atsakovas (valdymo organo nariai) veikė tinkamai – veikia *per se* kiekviename teisminiame ginče. Nereikia pateikti verslo sprendimo taisyklės veikimo įrodymų. Ji veikia automatiškai, pačioje bylos iškėlimo pradžioje. Nuo pat ieškinio priėmimo nagrinėti teisme momento teismas laikys, kad valdymo organų nariai veikė tinkamai, iki ieškovo neįrodys priešingai. Taigi nagrinėjama taisyklė veiks nepriklausomai nuo šalių iki tol įrodytų arba neįrodytų aplinkybių.

Delavero teismų praktikoje kiekvienu atveju, kai aiškinama verslo sprendimo taisyklė, iš ieškovo reikalaujama įrodyti valdymo organų narių pareigos veikti lojaliai arba pareigos veikti rūpestingai pažeidimą⁴⁷. Kol tokia pareiga nėra įvykdoma, teismas yra tos nuomonės, kad valdymo organų nariai

⁴¹ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Šeštoji knyga, Prievolių teisė, pirmas tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 66–68, 475.

⁴² WIGMORE, J. H. *A Treatise on <...>*, § 2492, p. 453; HERZOG, P.; WESER, M. *Civil Procedure <...>*, § 7.29, p. 316; John W. Strong, *supra* note 33, § 342, p. 579; Michael H. Graham, *supra* note 33, p. 666–669.

⁴³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 182 str. 4 d.

⁴⁴ Prancūzijos civilinio kodekso 1349 straipsnis apibrėžia prezumpcijas kaip išvadas dėl nežinomų faktų, kurias teisės aktai arba teismai padaro iš žinomų faktų. Cituota iš HERZOG, P.; WESER, M. *Civil Procedure <...>*, § 7.29, p. 313.

⁴⁵ John W. Strong, *supra* note 33, § 342, p. 578.

⁴⁶ Žiūrėti 12–15 išnašose nurodytus šaltinius ir greta esantį tekstą.

⁴⁷ JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 2005-08-09 sprendimas byloje *Brehm v. Eisner (In re Walt Disney Co. Derivative Litig.)*, 907 A.2d 693, 474 (Del. Ch. 2005); JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 2006-01-25 sprendimas byloje *Brehm v. Eisner (In re Walt Disney Co. Derivative Litig.)*, 906 A.2d 27, 52 (Del. 2006); 2007-02-06 sprendimas byloje *Ryan v. Gifford*, 918 A.2d 341, 357 (Del. 2007).

veikė tinkamai⁴⁸. Tikslumo dėlei paminėtina, kad vietoje sąvokos „teismas mano“, vartojama sąvoka „preziumuoja“. Taip taisyklę, nustatančią ieškovo pareigą įrodyti reikalavimo pagrindą šios kategorijos bylose, įvardijant kaip prezumpciją. Teismų praktikoje nėra siekiama pagrįsti prielaidos, kad verslo sprendimo taisyklė yra prezumpcija įrodinėjimo taisyklių kontekste, argumentų, kodėl verslo sprendimo taisyklė turėtų būti priskiriama prezumpcijos kategorijai, nėra pateikiama.

Ši „prezumpcija“ plačiai įvardijama taisyklė praktiškai atitinka įrodinėjimo našta. Tai numato ir Bendrovių valdymo principai⁴⁹, JAV modelinis įstatymas⁵⁰ bei Europos modelinis įstatymas⁵¹, kur iš ieškovo reikalaujama įrodyti netinkamą atsakovų, valdymo organų narių veikimą. Yra ir teismų praktikos pavyzdžių, kur pripažįstama, kad verslo sprendimo taisyklė yra įrodinėjimo našta nustatanti taisyklė⁵².

Kiekviename teismo procese ieškovas teigia, įrodinėja reikalavimo pagrindą, o savo ruožtu atsakovas – ginasi, siekia sukritikuoti teigiančiojo poziciją, sukelti abejonių reikalavo pagrįstumu. Verslo sprendimo taisyklės atveju laikomasi nuostatos, kad kol nėra įrodyta priešingai, manoma, kad valdymo organų nariai veikė tinkamai. Taigi verslo sprendimo taisyklė, nustatanti, kad ieškovas, siekdamas peržiūrėti įmonės valdymo organų narių priimtus sprendimus teisme, nenustato iš esmės nieko naujo, kaip tik tai, kad ieškovas turi įrodyti reiškiamo reikalavimo pagrindą sudarančias aplinkybes – pareigos veikti lojaliai arba rūpestingai pažeidimą.

Prezumpcijos kategorijos vartojimas šiuo atveju vertintinas kaip netikslus. Bendrovių valdymo principų komentare nurodoma, kad nagrinėjamos taisyklės priskyrimas prezumpcijos kategorijai gali sukelti klaidingą interpretavimą, kad neva preziumuojamas tinkamas valdymo organų pareigų įvykdymas yra nenuginčijamas arba tokia prezumpcija nustato specialų įrodinėjimo standartą⁵³. Verslo sprendimo priskyrimą prezumpcijos kategorijai kritikuoja ir kiti įmonių teisę tiriantys praktikai⁵⁴ ir mokslininkai⁵⁵. Pritariama nuomonei, kad nagrinėjama taisyklė nustato įrodinėjimo našta ieškoviui, kvestionuojančiam valdymo organų narių sprendimų teisėtumą⁵⁶. Atsakant į klausimą, kodėl gi šios konkrečios kategorijos bylose reikalinga speciali įrodinėjimo našta nustatanti taisyklė, paaiškinama, kad, vertinant verslo sprendimų pagrįstumą, didesnis svoris bus suteikiamas atsakovų pateikiamiems įrodymams, todėl ieškoviui, priklausomai nuo atsakovo aktyvumo procese, gali būti formuojama didesnė įrodinėjimo našta⁵⁷.

⁴⁸ JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 2002-02-26 sprendimas byloje *Orman v. Cullman*, 794 A.2d 5, 20 (Del. Ch. 2002).

⁴⁹ American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*, t. 1 <...>, § 4.01(d), p. 139, 187.

⁵⁰ Corporate Laws Committee of the Business Law Section. *Model Business Corporation Act Annotated*, t. 2 <...>, § 8.31(a), p. 8–228.

⁵¹ European Model Corporation Act Group. *European Model* <...>, Chapter 10, Section 1(4), p. 268.

⁵² JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 2001-11-28 sprendimas byloje *Emerald Partners v. Berlin*, 787 A.2d 87, 90–91 (2001), cituoja JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1995-07-17 sprendimas byloje *Cinerama, Inc. v. Technicolor, Inc.*, 663 A.2d 1156, 1162 (Del. 1995).

⁵³ American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*, t. 1 <...>, § 4.01 e komentaras, p. 144.

⁵⁴ BALOTTI, R. F.; HANKS, J. J. Rejudging the Business Judgment Rule. *The Business Lawyer*, 1992–1993, t. 48, p. 1337–1353, p. 1344–1346.

⁵⁵ BRANSON, D. M. The Rule That <...>, p. 646; SPAMANN, H. Aronson v. Lewis sprendimo anotacija. [interaktyvus. Žiūrėta 2016-11-09]. Prieiga per internetą: <<https://h2o.law.harvard.edu/collages/4289>>; GEVURTZ, F. A. The Business Judgment Rule: Meaningless Verbiage or Misguided Notion? *Southern California Law Review*, 1994, t. 67, p. 287–337, p. 291–292; SMITH, D. G. A Proposal to Eliminate Director Standards from the Model Business Corporations Act. *University of Cincinnati Law Review*, 1998, t. 67, 1201–1228, p. 1214–1215.

⁵⁶ GEVURTZ, F. A. The Business <...>, p. 292; SMITH, D. G. A Proposal to <...>, p. 1214–1215.

⁵⁷ SMITH, D. G. A Proposal to <...>, p. 1215–1216; BALOTTI, R. F.; HANKS, J. J. Rejudging the <...>, 1348.

Antra, verslo sprendimo taisyklės veikimas nelemia įrodinėjimo naštos pokyčio, tačiau vien tik nustato ieškovo įrodinėtinas aplinkybes, kurias jis turėtų pagrįsti, siekdamas apginti galimai pažeistas teises. Oponuojant šiai „pokyčio nebuvimo“ nuostatai galima samprotauti, kad ieškovui pagrindus pareigos veikti rūpestingai arba pareigos veikti lojaliai pažeidimo aplinkybes, tai sukuria atsakovų, valdymo organų narių pareigą įrodyti ginčijamo sprendimo visišką sąžiningumą, pareigą pagrįsti sąžiningas derybas ir galutinį rezultatą⁵⁸. Taigi teigtina, kad procese įvyksta pokytis: jeigu iki ieškovui pagrindus atitinkamas aplinkybes buvo laikomasi nuostatos, kad atsakovai valdymo organų nariai veikė tinkamai ir neturi pareigos įrodinėti kvestionuojamo sprendimo sąžiningumo, tai, įrodžius priešingas aplinkybes, atsakovai jau turi įrodinėti tinkamą veikimą ir įmonės interesams atitinkantį veiksmų rezultatą.

Atsiliepiant į šį argumentą paminėtina keletas aspektų. Pirma, prisimintinas prezumpcijos apibrėžimas. Prezumpcijos veikimas lemia tai, kad, įrodžius preziumuojamo fakto prielaidomis esančias aplinkybes, teismas pripažins esant įrodytus atitinkamus faktus⁵⁹. Jų pagrįstumą turės teisė nuginčyti priešinga šalis⁶⁰. Verslo sprendimo taisyklė, kaip ji įvardijama teismų praktikoje, nesuformuoja tokio turinio nuostatos. Ieškovui pagrindus valdymo organo narių pareigų pažeidimą, tėra daroma išvada dėl tokio pažeidimo buvimo, tačiau nėra preziumuojami / išvedami kiti faktai, kaip kad esti prezumpcijų atveju⁶¹. Antra, kalbant apie aptariamą atsakovų pareigą pagrįsti kvestionuojamo sprendimo sąžiningumą, tai jau nėra susiję su verslo sprendimo taisyklės veikimu. Verslo sprendimo taisyklė veikia, kol ieškovas pagrindžia valdymo organų narių pareigų pažeidimą. Jeigu pažeidimas nepagrindžiamas, t. y. „kur verslo sprendimo taisyklės prezumpcija yra taikoma, ginčijamas sprendimas bus teismo patvirtintas, nebent jis negali būti priskirtas jokiam racionaliam su verslu susijusiam tikslui“⁶². Savo ruožtu pareiga pagrįsti sprendimo visišką sąžiningumą atsiras tik kai verslo sprendimo taisyklė nebus taikoma⁶³. Taigi aptiriamas pokytis, atsakovo pareiga pagrįsti kvestionuojamo sprendimo sąžiningumą nėra nagrinėjamos verslo sprendimo taisyklės dalis, tačiau, atvirkščiai, veikia greta verslo sprendimo taisyklės, pradeda veikti ieškovui sugebėjus peržengti

⁵⁸ JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1983-02-01 sprendimas byloje *Weinberger v. UOP, Inc.*, 457 A.2d 701, 711 (Del. 1983).

⁵⁹ Žiūrėti 31–40 išnašas ir greta esantį tekstą.

⁶⁰ Žiūrėti 41–45 išnašas ir greta esantį tekstą.

⁶¹ Keletas prezumpcijų pavyzdžių: (i) asmuo laikomas mirusiu, jeigu nebuvo žinoma apie jo buvimą tam tikrą laiką, žūrėti: WIGMORE, J. H. *A Treatise on <...>*, § 2531, p. 538. Taip pat Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.31 straipsnio 1 dalis; (ii) preziumuojama, kad, vaikui gimus santuokoje, motinos sutuoktinis yra vaiko tėvas, žiūrėti: Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.140 str. Taip pat žiūrėti: Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.141, 3.150 straipsnius bei Vokietijos civilinio kodekso § 1593 (vaikas, gimęs per 300 dienų po motinos sutuoktinio mirties, preziumuojama, yra mirusio sutuoktinio palikuonis); (iii) prezumpcija dėl konkretaus turinio vartojimo sutarčių nesąžiningumo (CK 6.228⁴ str. 2 d.); (iv) prezumpcija, kad oferta, akceptas, kitoks pranešimas tapo žinomi adresatui tuo momentu, kai jie pasiekė adresato gyvenamąją ar verslo vietą (buveinę) (CK 6.166 str.); (v) nesąžiningumo prezumpcija, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo, kad „kad CK 6.67 straipsnyje nustatyta civilinėje teisėje galiojančios sąžiningumo prezumpcijos išimtis – nesąžiningumo prezumpcijos atvejai. Įrodžius aplinkybes, pagrindžiančias bent vienos CK 6.67 straipsnyje nustatytą nesąžiningumo prezumpcijų taikymą, sandorį sudariusioms šalims nesąžiningumas preziumuojamas, todėl joms tenka įrodinėjimo našta, siekiant paneigti nesąžiningumą ir apsiginti nuo ieškinių.“ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016-05-20 nutartis civilinėje byloje *AB Ūkio bankas v. UAB „Bankinės konsultacijos“*, Nr. e3K-3-290-421/2016, p. 24.

⁶² JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 2006-01-25 sprendimas byloje *Brehm v. Eisner (In re Walt Disney Co. Derivative Litig.)*, 906 A.2d 27, 52 (Del. 2006); JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1985-06-10 sprendimas byloje *Unocal Corp. v. Mesa Petroleum Co.*, 493 A.2d 946, 965 (Del. 1985) (cituoja JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1971-06-18 sprendimas byloje *Sinclair Oil. Corp. v. Levien*, 280 A.2d 717, 720 (Del. 1971)); 2000-02-09 sprendimas byloje *746 A.2d 244, 264 66 išnaša (Del. 2000)*; GIRASA, R. *Corporate Governance & Finance Law*. Niujorkas: Palgrave Macmillan, 2013, p. 88–95.

⁶³ JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1993-10-22 sprendimas byloje *Cede & Co. v. Technicolor, Inc.*, 634 A.2d 345, 361 (1993); *Kahn v. Lynch*, 638 A.2d 1110 (Del. 1994).

verslo sprendimo taisyklės ribas (įrodžius valdymo organo narių pareigų pažeidimą). Taip atsakovams, valdymo organų nariams, atsiradusi pareiga pagrįsti visišką kvestionuojamo sprendimo sąžiningumą, nepatvirtina įrodinėjimo naštos pokyčio, kuris būtų nulėmtas verslo sprendimo taisyklės veikimo.

Įvertinus verslo sprendimo taisyklę, kaip prezumpciją dėl tinkamo valdymo organų narių veikimo, matyti, kad ji nėra prezumpcija, vertinant šią taisyklę prezumpcijos kriterijų kontekste. Ši nuostata, viena vertus, veikia nepriklausomai nuo jokių jos prielaidomis esančių aplinkybių įrodymo, ir, antra vertus, nesukuria įrodinėjimo naštos pokyčio.

Analizuojant priežastis, kodėl verslo sprendimo taisyklė vertinama kaip prezumpcija, Balotti ir Hanks mėgina pateikti atsakymą. Autorių nuomone, Delavero teismų praktikoje, kur aiškinant verslo sprendimo taisyklės turinį buvo pavartota prezumpcijos kategorija, ji buvo pasitelkta ne kaip tinkamas prezumpcijos kategorijos panaudojimas, tačiau, siekiant pabrėžti įrodinėjimo našta, kurią turi įvykdyti ieškovas, ginčydamas juridinio asmens valdymo organų narių sprendimus⁶⁴. Reikia sutikti, kad kiekvienoje byloje, ir teisminiuose ginčiuose dėl juridinio asmens organų sprendimų teisėtumo arba civilinės atsakomybės taikymo, ieškovas turi pareigą įrodyti ieškinio pagrindą sudarančias aplinkybes. Verslo sprendimo taisyklė nurodo, kokios konkrečios aplinkybės yra reikšmingos sprendžiant dėl sprendimų teisėtumo arba vadovų atsakomybės. Tačiau verslo sprendimo taisyklės priskyrimas prezumpcijos kategorijai neturi pagrindo, prezumpcijos sąvokos vartojimas šiuo atveju neatitinka tikrojo šios kategorijos turinio.

5. Verslo sprendimo taisyklė kitų prezumpcijomis įvardijamų taisyklių kontekste

Susipažinus su aptariamais argumentais, kad verslo sprendimo taisyklė vertinama kaip neatitinkanti prezumpcijos kategorijai keliamų reikalavimų, kai tuo pačiu metu daugelyje teismų praktikos pavyzdžių ir straipsnių verslo sprendimo taisyklė vadinama prezumpcija, imta analizuoti dvi Lietuvos ir užsienio bei tarptautinėje teisėje plačiai taikomas nekaltumo ir sąžiningumo prezumpcijas. Pastarosios prezumpcijos savo prigimtimi yra panašios į verslo sprendimo taisyklę – veikia *per se* nuo teismo nagrinėjimo pradžios ir nesukuria įrodinėjimo naštos pasikeitimo, tačiau vien tik reikalaujama, kad reikalavimą pareiškusi šalis įrodytų šio reikalavimo pagrindą.

Svarstant dėl minėtos kritikos, skirtos prezumpcijos kategorijai, mėginta prezumpciją, kaip teisinę kategoriją, skirstyti į dvi grupes. Pirmoji grupė, kuri veikia tik pagrindus prezumpcijos prielaidomis esančius faktus, pavyzdžiui, nustačius, kad valdymo organo narys atliko neteisėtus veiksmus, lėmusius žalos (nuostolių) atsiradimą, jo kaltė preziumuojama⁶⁵, kitos panašaus pobūdžio prezumpcijos⁶⁶. Tai yra prezumpcijos, kurios nustatomos esant konkrečiam faktiniam pagrindui (neteisėtų veiksmų įrodymas; neturėjimas duomenų apie asmens buvimo vietą atitinkamą laiką; vaiko gimimas asmenims esant

⁶⁴ BALOTTI, R. F.; HANKS, J. J. Rejudging the <...>, p. 1347–1349.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.248 straipsnio 1 dalis; taip pat žiūrėti 36 išnašoje nurodomą teismų praktiką.

⁶⁶ Tai, pavyzdžiui, (i) prezumpcija dėl konkretaus turinio vartojimo sutarčių nesąžiningumo (CK 6.228⁴ str. 2 d.); arba (ii) prezumpcija, kad oferta, akceptas, kitoks pranešimas tapo žinomi adresatui tuo momentu, kai jie pasiekė adresato gyvenamąją ar verslo vietą (buveinę) (CK 6.166 str.); (iii) nesąžiningumo prezumpcija, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo, kad „kad CK 6.67 straipsnyje nustatyta civilinėje teisėje galiojančios sąžiningumo prezumpcijos išimtis – nesąžiningumo prezumpcijos atvejai. Įrodžius aplinkybes, pagrindžiančias bent vienos CK 6.67 straipsnyje nustatytų nesąžiningumo prezumpcijų taikymą, sandorį sudariusioms šalims nesąžiningumas preziumuojamas, todėl joms tenka įrodinėjimo našta, siekiant paneigti nesąžiningumą ir apsiginti nuo ieškinio.“ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016-05-20 nutartis civilinėje byloje AB *Ūkio bankas v. UAB „Bankinės konsultacijos“*, Nr. e3K-3-290-421/2016, p. 24.

santuokoje etc.). Pastarųjų prezumpcijų veikimas lemia ir įrodinėjimo naštos pasikeitimą – priešingą suinteresuotumą turinti šalis turi galimybę surinkti įrodymų, paneigiančių esant preziumuojamą aplinkybę. Pavyzdžiui, preziumuojant valdymo organo nario kaltę, kai sprendžiamas civilinės atsakomybės klausimas ir įrodomas jo neteisėtas veikimas, „paneigti šią prezumpciją ir įrodyti, kad nėra jo kaltės dėl atsiradusios žalos, turi valdymo organo narys“⁶⁷. Antrajai grupei ketinta priskirti prezumpcijomis įvardijamas kategorijas, kurios veikia dar iki pateikus įrodymus, bei, pavyzdžiui, teisme reikalavimą reiškianti šalis jau turi pareigą tokias prezumpcijas nugincyti. Tokios prezumpcijos pavyzdys galėtų būti nekaltumo prezumpcija baudžiamajame procese⁶⁸, taip pat nekaltumo prezumpcijos atspindys civilinėje teisėje – atsakovo sąžiningumo prezumpcija. Pastaroji galioja nuo teismo ginčo pradžios iki ieškovo neįrodymo priešingai⁶⁹. Lietuvos procesualistai, aptardami prezumpcijų kategoriją, priskiria nekaltumo⁷⁰ arba sąžiningumo⁷¹ prezumpcijas šiai kategorijai. Tačiau detalesnės analizės, būtent, kur būtų atsiliepiama į prezumpcijos kategorijos apibrėžimą (taisyklė, pagal kurią išvada dėl faktų buvimo pagrindžiama kitais įrodytais faktais, sudarant galimybę prieštaraujančiai pusei tokią išvadą nugincyti), nėra pateikiama. Lietuvos teisės doktrinoje galima įžvelgti ir nenuoseklumą, kai prezumpcijos taisyklių analizei skirto poskyrio pradžioje daroma nuoroda į tradicinę prezumpcijos definiciją – būtent pabrėžiant, kad prezumpcijos taikymą lemia jos prielaidomis esančių faktų nustatymas⁷², tačiau toliau nekaltumo prezumpcija jau vertinama kaip viena iš prezumpcijų⁷³ (neaptariant, kad nekaltumo prezumpcija nėra grindžiama įrodytomis aplinkybėmis, tačiau vien tik nustato aiškią pareigą kaltinimą palaikančiam subjektui pagrįsti teisme dėstomus kaltinimus).

Vertinant Delavero teismų praktiką matyti, kad verslo sprendimo taisyklė savo turiniu yra artima mums įprastai sąžiningumo prezumpcijai. Delavero teismai vartoja žodyną, kur nurodoma, kad preziumuojama, jog sprendimus priėmę subjektai veikė ir sąžiningai⁷⁴. Taigi verslo sprendimo taisyklės priskyrimas

⁶⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 178 straipsnis, 182 straipsnio 4 dalis; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014-11-26 nutartis civilinėje byloje BUAB „Kaupasta“ v. R. J., UAB „Tolėita“, Nr. 3K-3-504/2014; 2015-04-17 nutartis civilinėje byloje BUAB „Naruva“, V. P. v. G. T., E. T., UAB „Grazėda“, Nr. 3K-3-210-611/2015.

⁶⁸ Nekaltumo prezumpcija užtikrina, kad įtariamasis ar kaltinamasis nebus laikomas kaltas, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą, t. y. nebus nustatyta įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. 2 d. Europos Žmogaus Teisių Teismas nurodo, kad „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 dalis užtikrina teisę į „nekaltumo prezumpciją iki kaltės nebus įrodyta įstatymo nustatyta tvarka“. Tai yra procesinė garantija baudžiamajame procese ...“. *Alkasi v. Turkey*, Nr. 21107/07, § 22, ECHR 2016 (cituoja *Allen v. the United Kingdom* [GC], Nr. 25424/09, § 93, ECHR 2013 ir nurodytą teismų praktiką). Taip pat žiūrėti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 1 ir 2 dalis; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016-06-27 nutarimo 2.3 p. ir cituojamus, *inter alia*, 2004-12-29, 2007-01-16, 2011-07-07 nutarimus.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016-11-10 nutartis civilinėje byloje UAB „Diagnostikos laboratorija“ v. VšĮ Šiaulių centro poliklinika, bylos Nr. e3K-3-456-469/2016, p. 55; 2016-05-20 nutartis civilinėje byloje RUAB „Vanosos turtas“ v. A. S., Nr. 3K-3-288-611/2016, p. 59, 60.

⁷⁰ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso* <...>, p. 435.

⁷¹ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas* <...>, p. 601–602.

⁷² LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso* <...>, p. 434.

⁷³ Ten pat, p. 435.

⁷⁴ *Cole v. National Cash Credit Ass'n* byloje nurodomas verslo sprendimo taisyklės turinys, t. y. „veikia prezumpcija, kad valdymo organų [verslo] sprendimas, priimtas valdybos narių arba daugumos akcininkų, priimtas veikiant sąžiningai ir pagrįstas *bona fides* principais“. Toliau ši prezumpcija įvardijama kaip sąžiningumo prezumpcija. JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 1931-07-08 sprendimas byloje *Cole v. National Cash Credit Ass'n*, 18 Del. Ch. 47, 58 (Del. Ch. 1931). Teismas minėtoje *Cole v. National Cash Credit Ass'n* byloje referavo į JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 1924-04-02 sprendimas byloje *Robinson v. Pittsburgh Oil Refining Corp.*, 14 Del. Ch. 193, 126 A. 46 (Del. Ch. 1924); 1928-06-01 sprendimas byloje *Davis v. Louisville Gas & Electric Co.*, 16 Del. Ch. 157, 142 A. 654 (Del. Ch. 1928) bylas, kurios yra pagrindas šiandien susiformavusios verslo sprendimo taisyklę aiškinančios ir taikančios Delavero teismų jurisprudencijos *Aronson v. Lewis* byloje pagrindas. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1984-03-01 sprendimas byloje *Aronson v. Lewis*, 473 A.2d 805, 812 (Del. 1984).

prezumpcijos kategorijai atrodė logiškas ir nuoseklus, kur verslo sprendimo taisykle preziumuojama, kad valdymo organų nariai veikė tinkamai, ir ieškovas, siekdamas teisme peržiūrėti priimtus valdymo organų sprendimus, turi pagrįsti valdymo organų narių pareigų pažeidimą. Panaši prezumpcijos definicija randama ir Lietuvos mokslininkų darbuose – apsiribojama nuoroda, kad „šalis, kuri remiasi pagal įstatymus preziumuojamais faktais, jeigu šie nepaneigti priešingos šalies pateiktų įrodymų, atleidžiama nuo pareigos tuos faktus įrodinėti“⁷⁵. Argumentaciją, kad verslo sprendimo taisyklė yra prezumpcija, perėmė ir Lietuvos teismų praktika, kur verslo sprendimo taisyklė kategorizuojama būtent tokiu būdu⁷⁶.

Tačiau tokia verslo sprendimo taisyklės kategorizacija neatsižvelgiama į esminius prezumpcijos elementus – būtent tai, kad prezumpcija yra teisinė taisyklė, lemianti, kad atitinkamas faktas bus įrodytas, esant įrodytoms kitoms, šalutinėms aplinkybėms. Taigi nei paminėtos nekaltumo arba sąžiningumo, nei atitinkamai ir verslo sprendimo taisyklė nelaikytinos prezumpcijomis. Kiek tai susiję su nekaltumo prezumpcija, ir bendrosios teisės tradicijos⁷⁷, ir kontinentinės teisės⁷⁸ mokslininkų pritariama nuostatai, kad nekaltumo prezumpcija nėra prezumpcija įrodymų taisyklių kontekste, būtent nėra „išvada, išvesta iš / pagrįsta įrodytais faktais“.

Įrodymų taisyklės nagrinėjančių užsienio mokslininkų darbuose paaiškinama, kad doktrininiai teiginiai, kur neva preziumuojamos atitinkamos aplinkybės, nesant teisinės taisyklės dėl jų išvedimo iš nustatytų aplinkybių, laikytinos „faktinėmis prezumpcijomis“⁷⁹ – tai iš esmės lemia ginčo šalies pareigą įrodyti konkrečias aplinkybes, o kol jos nėra įrodytos, laikoma egzistuojant priešingoms aplinkybėms. Būtent tokia faktine prezumpcija, manoma, yra ir verslo sprendimo taisyklė⁸⁰. Paaiškinama, kad tokios „faktinės prezumpcijos“ prezumpcijomis įvardijamos klaidingai. Įrodinėjimo procesą tiriantys mokslininkai nurodo, kad tokia klaida nulemta lingvistinės priežasties. Istoriškai bendrojoje teisės tradicijoje terminas „prezumpcija“ (angl. *presumption*) buvo tapatinamas su terminu „išvados darymas“ (angl. *inference*)⁸¹. Taigi sąvoką „preziumuoti“ buvo prilyginama sampratai „prieiti prie išvados“. Tai lėmė, kad skirtingo turinio kategorijos (prezumpcija ir išvada) buvo imtos vartoti kaip sinonimai, kai teismo daromos išvados, pagrįstos surinktais įrodymais, imtos vadinti „faktinėmis prezumpcijomis“⁸², pavyzdžiui, kai surinkti įrodymai neparodo nesąžiningumo ar kaltumo, daroma išvada, kad asmuo laikomas nekaltas arba sąžiningas.

Išvados

Verslo sprendimo taisyklė neatitinka prezumpcijos kategorijai nustatytų reikalavimų. Verslo sprendimo taisyklės taikymas nėra nulemtas jos taikymo prielaidomis esančių faktų įrodymu, atvirkščiai, ji veikia savaime kiekvienoje byloje, kur keliamas valdymo organų narių sprendimų teisėtumo klausimas. Greta to dėl verslo sprendimo taisyklės nepasikeičia įrodinėjimo našta – tiek pasitelkiant verslo sprendimo taisyklę, tiek ir kitų kategorijų byloje, kur nagrinėjama taisyklė neveikia, ieškovas kiekvienu atveju

⁷⁵ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas* <...>, p. 601.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014-05-05 nutartis civilinėje byloje BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L., Nr. 3K-3-244/2014 (nurodoma, kad „siekiant apsaugoti įmonės valdymo organų narius nuo žalos atlyginimo ieškinių, taikoma verslo sprendimų priėmimo taisyklė (angl. *business judgment rule*), pagal kurią preziumuojamas šių asmenų veikimas *bona fide* geriausiais bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais“).

⁷⁷ John W. Strong, *supra* note 33, § 342, p. 579–580.

⁷⁸ BROUN, K. S. *McCormick on* <...>, p. 572–574. Cituota iš WEIGEND, T. There is <...>, p. 193.

⁷⁹ WIGMORE, J. H. *A Treatise on* <...>, § 2491, p. 451.

⁸⁰ ARHST, S. S. *The Business* <...>, p. 130–131.

⁸¹ WIGMORE, J. H. *A Treatise on* <...>, § 2491, p. 451, 2 išnaša.

⁸² Ten pat, p. 451, 3 išnaša.

turi įrodyti reiškiamo reikalavimo pagrindą sudarančias aplinkybes. Tai parodo, kad verslo sprendimo taisyklė neatitinka prezumpcijos kategorijai priskiriamų kriterijų. Todėl verslo sprendimo taisyklė įvardyti prezumpcija nėra pagrįsta.

Literatūra

Norminiai teisės aktai ir jų parengiamoji medžiaga

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.
4. Aktionengesetz. *Dar Bundesgesetzblatt*, 1965, nr. 48.
5. Vokietijos Federacinės Respublikos civilinis kodeksas [interaktyvus. Žiūrėta 2016-11-09]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/>.

Specialioji ir kita literatūra

6. American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*, t. 1. Washington: American Law Institute Publishers, 1994.
7. American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*, t. 2. Washington: American Law Institute Publishers, 1994.
8. ARHST, S. S. The Business Judgement Rule Revisited. *Hofstra Law Review*, 1979, t. 8, p. 93–134.
9. BAKER, T.; GRIFFITH, S. J. *Ensuring Corporate Misconduct: How Liability Insurance Undermine Shareholder Litigation*. Chicago: University of Chicago Press, 2010, <<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226035079.001.0001>>.
10. BALOTTI, R. F.; HANKS, J. J. Rejudging the Business Judgment Rule. *The Business Lawyer*, 1992–1993, t. 48, p. 1337–1353.
11. BITĖ, V.; GUMULIAUSKIENĖ, G. The business judgment rule in Lithuania. *European Business Organization Law Review*, 2016, t. 17(4), p. 555–576, <<https://doi.org/10.1007/s40804-016-0052-0>>.
12. BRANSON, D. M. The Rule That Isn't a Rule – The Business Judgment Rule. *Valparaiso University Law Review*, 2002, t. 36, p. 631–654, <<https://doi.org/10.2139/ssrn.346080>>.
13. BROUN, K. S. *McCormick on Evidence*. St. Paul: Weisit, 2006.
14. COOCH, J. W. In re Citigroup Inc. Shareholder Derivative Litigation: In the Heat of Crisis, Chancery Court Scrutinizes Executive Compensation. *Journal of Business & Technology Law*, 2011, t. 6, p. 169–196.
15. Corporate Laws Committee of the Business Law Section. *Model Business Corporation Act Annotated*, t. 2. Chicago: American Bar Association, 2013.
16. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas, teorija ir praktika, II tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
17. European Model Corporation Act Group. *European Model Corporation Act* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-11-09]. Prieiga per internetą: <http://www.jura.uni-wuerzburg.de/fileadmin/02130100/EMCA_FINAL_DRAFT_2015_for_conference_rev.pdf>.
18. GERNER-BEUERLE, C; PAECH, P; SCHUSTER E. P., *Study on Directors' Duties and Liability In the European Union*. London: London School of Economics, 2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-12-13]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-analysis_en.pdf>.
19. GEVURTZ, F. A. The Business Judgment Rule: Meaningless Verbiage or Misguided Notion? *Southern California Law Review*, 1994, t. 67, p. 287–337.
20. GIRASA, R. *Corporate Governance & Finance Law*. New York: Palgrave Macmillan, 2013.
21. GRAHAM, M. H. *Federal Rules on Evidence in a Nutshell*. St. Paul: West Academic Publishing, 2015.
22. GRAHAM, M. H. *Evidence. A. Problem, Lecture, and Discussion Approach*. St. Paul: West Academic Publishing, 2015.
23. GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007.
24. HERZOG, P.; WESER, M. *Civil Procedure in France*. The Hague: Nijhof, 1967.

25. HOLLAND, R. J. Delaware Directors' Fiduciary Duties: the Focus on Loyalty. *University of Pennsylvania Journal of Business Law*, 2008–2009, t. 11, p. 675–701.
26. JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2012.
27. LAUGHIN, C. V. In Support of the Thayer Theory of Presumptions. *Michigan Law Review*, 1953, t. 52, p. 195–230, <<https://doi.org/10.2307/1285048>>.
28. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė, I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.
29. MIKALONIENĖ, L., et al. Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste? Mokslo studija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017.
30. MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga, Prievolių teisė, pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
31. MIKELĖNAS, V.; MILIAUSKAS, P. Impact of financial crisis on director's liability: Lithuanian experience in comparative perspective. In *Role of law; human rights and social justice, justice systems, commerce, and curriculum: selected issues*. Athens: Athens Institute for Education and Research, 2017, p. 183–193.
32. NICKLES, S. H. Behavioral Effect of New Bankruptcy Law on Management and Lawyers; Collage of Recent Statutes and Cases Discouraging Chapter 11 Bankruptcy. *Arkansas Law Review*, 2006–2007, t. 59, p. 329–435.
33. PEASE, D. Aronson v. Lewis: When Demand is Excused and Delaware's Business Judgment Rule. *Delaware Journal of Corporate Law*, 1984, t. 9, p. 39–84.
34. RADIN, S. A. *The Business Judgement Rule, Fiduciary Duties of Corporate Directors*, t. 1. Austin: Aspen Publishers, 2009.
35. SKEEL, D. A. Jr. The Accidental Elegance of Aronson v. Lewis. *Faculty Scholarship*, 2007, Paper 182, p. 1–34 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-11-09]. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1181&context=faculty_scholarship>.
36. SMITH, D. G. A Proposal to Eliminate Director Standards from the Model Business Corporations Act. *University of Cincinnati Law Review*, 1998, t. 67, 1201–1228.
37. SPAMANN, H. Aronson v. Lewis sprendimo anotacija [interaktyvus. Žiūrėta 2016-11-09]. Prieiga per internetą: <<https://h2o.law.harvard.edu/collages/4289>>.
38. STRONG, J. W. *McCormick On Evidence*. St. Paul: West Academic Publishing, 1984.
39. TERRELL, A. M. Bricks for the Business Judgment Citadel – Recent Developments in Delaware Corporate Law. *Delaware Journal of Corporate Law*, 1984, t. 9, p. 329–345.
40. THAYER, J. B. *A Preliminary Treatise on Evidence at The Common Law*. Boston: Little, Brown & Co., 1898.
41. WEIGEND, T. There is Only One Presumption of Innocence. *Netherlands Journal of Legal Philosophy*, 2013, t. 3, p. 193–204, <<https://doi.org/10.5553/njlp/221307132013042003003>>.
42. WIGMORE, J. H. *A Treatise on the Anglo-American System of Evidence in Trials at Common Law*, t. 5. Boston: Little, Brown & Co., 1923.

Praktinė medžiaga

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai

43. *Alkasi v. Turkey*, Nr. 21107/07, ECHR 2016.
44. *Allen v. the United Kingdom* [GC], Nr. 25424/09.

Lietuvos teismų sprendimai

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

45. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016-06-27 nutarimas.
46. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004-12-29 nutarimas.
47. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007-01-16 nutarimas.
48. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011-07-07 nutarimas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimai

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009-11-20 nutartis civilinėje byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009.

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013-12-03 nutartis civilinėje byloje *UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“*, Nr. 3K-3-648/2013.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014-01-09 nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija“ v. V. G. ir kt.*, Nr. 3K-7-124/2014.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014-05-02 nutartis civilinėje byloje *dėl BUAB „Sanvalda“ bankroto pripažinimo tyčintu*, Nr. 3K-3-252/2014.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014-05-05 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L.*, Nr. 3K-3-244/2014.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014-09-12 nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija“ UAB „Statybų kryptis“, V. G., A. J.*, Nr. 3K-3-389/2014.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014-11-26 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Kaupasta“ v. R. J., UAB „Toleita“*, Nr. 3K-3-504/2014.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015-03-25 nutartis civilinėje byloje *BUAB „SRTF“ v. R. R. ir kt.*, Nr. 3K-3-152-686/2015.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015-04-07 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Skanvolvita“ v. Š. Š.*, Nr. 3K-3-220-916/2015.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015-04-17 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Naruva“, V. P. v. G. T., E. T., UAB „Gražeda“*, Nr. 3K-3-210-611/2015.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015-04-17 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Skanvolvita“ v. Š. Š.*, bylos Nr. 3K-3-220-916/2015.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015-09-22 nutartis civilinėje byloje *T. S. V. v. V. A. A., UAB „Logatera“*, Nr. 3K-3-470-969/2015.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016-05-20 nutartis civilinėje byloje *AB Ūkio bankas v. UAB „Bankinės konsultacijos“*, Nr. e3K-3-290-421/2016.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016-05-20 nutartis civilinėje byloje *RUAB „Vanesos turtas“ v. A. S.*, Nr. 3K-3-288-611/2016.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016-06-03 nutartis civilinėje byloje *RUAB „Rangesta“ v. D. T.*, bylos Nr. 3K-3-298-701/2016.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016-11-04 nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija“, UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G., E. R.*, bylos Nr. 3K-3-452-415/2016.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016-11-10 nutartis civilinėje byloje *UAB „Diagnostikos laboratorija“ v. VŠĮ „Šiaulių centro poliklinika“*, bylos Nr. e3K-3-456-469/2016.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016-11-25 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Virtualios pramogos“ v. A. Š., R. Š., J. Š., A. Š., Ž. D., M. B.*, UAB „Neogrupė“, bylos Nr. 3K-3-485-421/2016.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017-02-03 nutartis civilinėje byloje *T. J. v. T. P.*, bylos Nr. e3K-3-32-421/2017.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017-02-09 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Toresus“ v. I. G., R. K.*, bylos Nr. e3K-3-30-313/2017.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2017-04-06 *Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga* Nr. 45, 2017.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2017-04-13 nutartis civilinėje byloje *V. A. K. v. M. V.*, bylos Nr. e3K-3-180-378/2017.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2017-05-04 nutartis civilinėje byloje *UAB „Monodora“ v. V. R., M. J.*, bylos Nr. 3K-3-211-469/2017.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2017-10-16 nutartis civilinėje byloje *UAB „Vakary cinkas“ ieškinį atsakovui R. T.*, bylos Nr. 3K-7-177-701/2017.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2017-11-02 nutartis civilinėje byloje *UAB „Miesto tvarka“, v. UAB „Klaipėdos miesto tvarka“, A. B.*, bylos Nr. 3K-3-383-219/2017.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2018-02-07 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Nonfera“ v. A. N., L. Š.*, bylos 3K-3-4-313/2018.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2018-02-08 nutartis civilinėje byloje *BUAB „Refila grupė“ v. R. Ū., V. Č., G. S., V. V.*, bylos Nr. e3K-3-105-421/2018.

Jungtinių Amerikos Valstijų teismų sprendimai

JAV federalinių apeliacinės instancijos teismų sprendimai

76. JAV Septintosios apygardos Apeliacinis teismas. 1990-07-18 sprendimas byloje *Kamen v. Kemper Fin. Servs., Inc.*, 908 F.2d 1338 (7th Cir. 1990).

JAV federalinių pirmosios instancijos teismų sprendimai

77. JAV Merilendo apygardos teismas. 1996-10-11 sprendimas byloje *Edge Partners, L.P. v. Dockser*, 944 F. Supp. 438, 442 (D. Md. 1996).

78. JAV Rytinės Pensilvanijos apygardos teismas. 2001-04-27 sprendimas byloje *Goldstein v. Lincoln National Convertible Security Fund, Inc.*, 140 F. Supp. 2d 424 (E.D. Pa. 2001).

JAV valstijų aukščiausios instancijos teismų sprendimai

79. JAV Aliaskos valstijos Aukščiausiasis teismas. 2003-03-28 sprendimas byloje *Jerue v. Millett*, 66 P.3d 736, 745 (*Aliaska* 2003).

80. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1971-06-18 sprendimas byloje *Sinclair Oil Corp. v. Levien*, 280 A.2d 717 (Del. 1971).

81. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1983-02-01 sprendimas byloje *Weinberger v. UOP, Inc.*, 457 A.2d 701 (Del. 1983).

82. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1984-03-01 sprendimas byloje *Aronson v. Lewis*, 473 A.2d 805 (Del. 1984).

83. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1985-06-10 sprendimas byloje *Unocal Corp. v. Mesa Petroleum Co.*, 493 A.2d 946 (Del. 1985).

84. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1993-10-22 sprendimas byloje *Cede & Co. v. Technicolor, Inc.*, 634 A.2d 345 (Del. 1993).

85. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 1995-07-17 sprendimas byloje *Cinerama, Inc. v. Technicolor, Inc.*, 663 A.2d 1156 (Del. 1995).

86. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 2000-02-09 sprendimas byloje *Brehm v. Eisner*, 746 A.2d 244 (Del. 2000).

87. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 2001-11-28 sprendimas byloje *Emerald Partners v. Berlin*, 787 A.2d 87 (2001).

88. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 2006-01-25 sprendimas byloje *Brehm v. Eisner (In re Walt Disney Co. Derivative Litig.)*, 906 A.2d 27 (Del. 2006).

89. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas. 2007-02-06 sprendimas byloje *Ryan v. Gifford*, 918 A.2d 341 (Del. 2007).

90. JAV Luizianos valstijos Aukščiausiasis teismas. 1829 m. sprendimas byloje *Percy v. Millaudon*, 8 Mart. (n.s.) 68 (La. 1829).

JAV valstijų pirmosios instancijos teismų sprendimai

91. JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 1924-04-02 sprendimas byloje *Robinson v. Pittsburgh Oil Refining Corp.*, 14 Del. Ch. 193, 126 A. 46 (Del. Ch. 1924).

92. JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 1928-06-01 sprendimas byloje *Davis v. Louisville Gas & Electric Co.*, 16 Del. Ch. 157, 142 A. 654 (Del. Ch. 1928).

93. JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 1931-07-08 sprendimas byloje *Cole v. National Cash Credit Ass'n*, 18 Del. Ch. 47 (Del. Ch. 1931).

94. JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 2002-02-26 sprendimas byloje *Orman v. Cullman*, 794 A.2d 5 (Del. Ch. 2002).

95. JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 2005-08-09 sprendimas byloje *Brehm v. Eisner (In re Walt Disney Co. Derivative Litig.)*, 907 A.2d 693 (Del. Ch. 2005).

96. JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 2005-09-29 sprendimas byloje *In re CompuCom Sys., Inc S'holders Litig.*, 2005 Del. Ch. LEXIS 145, at 18–19, 2005 WL 2481325, at * 5 (Del. Ch. 2005).

97. JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 2009-02-24 sprendimas byloje *In re Citigroup Inc Shareholder Derivative Litigation*, 964 A.2d 106 (Del. Ch. 2009).
98. JAV Delavero valstijos Kanclerio teismas. 2015-07-13 sprendimas byloje *Teamsters Union 25 Health Services and Insurance Plan v. Baiera, C.A.* No. 9503-CB (Del. Ch. 2015).

Kitų valstybių teismų sprendimai

99. Jungtinės Karalystės kanclerio teismas. 1742-08-13 sprendimas byloje *Charitable corp. v. Sutton*, 2 Atk. 400 (1742).

Is There Any Basis for Categorizing the Business Judgment Rule as a Presumption?

Justinas Jarusevičius

(Vilnius University)

S u m m a r y

The business judgment rule has been mentioned in a majority of the court judgments in the Lithuanian case law related to the executives' civil liability from the year of 2014. The case law uses the statement that the business judgment rule is a presumption according to which it is being presumed that executives acted prudently and *bona fide* in the best interests of the company.

This article analyzes whether there is a necessary foundation for categorizing the business judgment rule as a presumption.

This article identifies the key criteria that provide the basis for categorizing certain a legal norm as a presumption. These are two main criteria. First, the rule of the presumption starts to operate after the required primary facts are proven. Second, the effect of the presumption causes the switch of the burden of proof.

In the context of the identified criteria, it is analyzed whether the business judgment rule matches these criteria. The author concludes that the business judgment rule is applied in each case where the court analyzes the claim of the executive's civil liability or the legality of the executive's decision. In order to apply the business judgment rule, it is not required to demonstrate any primary facts. Additionally, the application of the business judgment rule does not cause the switch of the burden of proof. This demonstrates that the business judgment rule does not correspond to the criteria of the presumption.

Ar pagrįstai verslo sprendimo taisyklė priskiriama prezumpcijos kategorijai?

Justinas Jarusevičius

(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Verslo sprendimo taisyklės sąvoka aptinkama beveik kiekviename teismo procesiniame sprendime, kur yra sprendžiamas privataus juridinio asmens valdymo organo nario civilinės atsakomybės taikymo klausimas. Šioje teismų praktikoje aptinkama ir teiginių, kad „verslo sprendimo taisyklė yra prezumpcija, pagal kurią preziumuojamas vadovų veikimas *bona fide* geriausiais bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais. Ši prezumpcija skirta apsaugoti bendrovės vadovus nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius rūpestingumo pareigos standartus“.

Straipsnyje analizuojama, ar pagrįsta verslo sprendimo taisyklę priskirti prezumpcijos kategorijai.

Darbe atskleidžiami kriterijai, kurie duoda pagrindą vertinti atitinkamą teisės normą kaip prezumpciją. Tokie yra du pagrindiniai kriterijai. Pirmasis – prezumpcijos taisyklė pradeda veikti, kai yra įrodomi prezumpcijos taisyklės reikalaujami faktai. Antrasis – prezumpcijos taisyklės veikimas nulemia įrodinėjimo naštos pasikeitimą. Pavyzdžiui, ginče dėl vaiko tėvystės nustatymo, ieškovei įrodžius, kad kūdikis gimė santuokoje (prezumpcijos taisyklės reikalaujamas faktas), preziumuojama, kad ieškovės sutuoktinis yra vaiko tėvas, o tėvas turi teisę nuginčyti šią prezumpciją (įrodinėjimo naštos pasikeitimas).

Straipsnyje nustatytų kriterijų kontekste vertinama, ar verslo sprendimo taisyklė turi tokius kriterijus. Nustatyta, kad verslo sprendimo taisyklė yra taikoma kiekvienoje civilinėje byloje, kur sprendžiamas privataus juridinio asmens valdymo organo nario civilinės atsakomybės klausimas. Verslo sprendimo taisyklei galioti nėra būtina įrodyti atitinkamas faktines aplinkybes. Be to, verslo sprendimo taisyklė nenulemia įrodinėjimo naštos pasikeitimo, tačiau nustato vien tik aiškią ieškovo pareigą pagrįsti, kad privataus juridinio asmens valdymo organo narys pažeidė jam nustatytas pareigas. Taigi verslo sprendimo taisyklė neatitinka prezumpcijos kategorijos kriterijų.

Tai atskleidžia, kad verslo sprendimo taisyklė nepagrįstai priskiriama prezumpcijos kategorijai.